

Ana Florjančič

STARA LOKA, KNJIGA IN PASIJON

Kulturno zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka že nekaj let v času praznovanja rožnovenske oz. žegnanjske nedelje (prva oktobrska nedelja) na Starološkem trgu, v najstarejšem delu Škofje Loke, pripravi dogodek Semenj na Fari, ki poteka v sklopu Dnevov evropske kulturne dediščine. V duhu spoštovanja starih običajev se je društvo odločilo, da ta tradicionalen običaj – pred 2. svetovno vojno še živ, po vojni pa pozabljen – znova oživi.

Od leta 2019 društvo v okviru sejma pripravi tudi zanimive fotografske razstave, z namenom tako domačinom kot tudi ostalim obiskovalcem sejma prikazati bogastvo kulturne dediščine. Prvo fotografsko razstavo smo naslovili *Starološko miklavževanje nekoč in danes*. Na več plakatih smo predstavili podobe tega običaja skozi nekaj desetletij 20. in 21. stoletja – od 30. let prejšnjega stoletja, ko se je že napovedovala 2. svetovna vojna, do današnjih dni. Kasneje so bili plakati postavljeni na ogled tudi v Sokolskem domu. Razstava je pri obiskovalcih vzbudila veliko zanimanja. Konec leta smo fotografsko gradivo predstavili v knjižici z naslovom *Starološko miklavževanje*.

V letu 2020 Semnja na Fari zaradi pandemije covida-19 ni bilo, zato smo se odločili pripraviti samo fotografsko razstavo na plakatih, in sicer na temo *Stara Loka, knjiga in pasijon*. Pobudo za to tematiko smo našli v praznovanju 300-letnice Škofjeloškega pasijona v letu 2021. Na petih plakatih smo predstavili sodelovanje Starolochanov v Škofjeloškem pasijonu, pasijonske dogodke v Stari Loki, knjige iz Starološke župnijske knjižnice s pasijonsko tematiko in pasijonske motive iz Veiderjeve zbirke nabožnih podob.

V nadaljevanju predstavljamo vsebino plakatov z razstave.

PASIJON

Beseda pasijon (lat. *passio*) pomeni trpljenje (tudi strast, v pomenu navdušenja), v krščanstvu pa Jezusovo trpljenje in trpljenje mučencev. Vsebina pasijona je odrešitvena, srž krščanske vere je zajeta prav v njem. Kot igrani prikaz seže od zadnje večerje, prek Jezusovega trpljenja, križanja, groba, do vstajenja, včasih celo do binokosti. Ob pasijonski igri ljudje doživljamo močna čustva, zgroženost, pretresenost, sočutnost, usmiljenje, kesanje, močno nas prevzame v duhovnem smislu in nam ob Božjem grobu, v slutnji Jezusovega vstajenja, nudi neke vrste katarzo in vzbuja

novo upanje. Ko govorimo o pasijonu kot gledališki uprizoritvi, običajno mislimo na pasijonsko igro, vključno s procesijsko izvedbo, kakršna je tudi škofjeloška.

Škofja Loka se ponaša z imenitnim Škofjeloškim pasijonom patra Romualda Štandreškega, ki ga tradicionalno umeščamo v letu 1721. Uprizarjali so ga do leta 1767, prepovedal oz. ukinil ga je naslednje leto Karel Mihael grof Attems, goriški nadškof. V diariju, tj. bogoslužnem redu starološkega župnika Leopolda Kalina iz leta 1777, je tako na veliki petek zapisana beseda »procesija« že prečrtana, se pravi, da je takrat dejansko niso več izvajali. Izraz Škofjeloški pasijon sta v letih 1936 in 1937 prva začela uporabljati Tine Debeljak in France Planina, in sicer ob Debeljakovi uprizoritvi Škofjeloške pasijonske procesije. V gledališki stroki se ime Škofjeloški pasijon uveljavi šele s Francetom Koblarjem leta 1972. Naslednjo uprizoritev leta 1999, integralno obsegajočo dvajset prizorov, je pripravil in režiral mladi Selčan Marjan Kokalj. Tedaj smo Škofjeloški pasijon prvič spremljali v vsej njegovi veličini. Naslednje uprizoritve so si sledile v letih 2000, 2009 in 2015, pod režijskim vodstvom Boruta Gartnerja in Milana Goloba. Nova uprizoritev je bila načrtovana v letu 2021, a so jo zaradi razmer s pandemijo covid-19 že prestavili na leto 2022.

STAROLOČANI V ŠKOFJELOŠKEM PASIJONU

S Škofjeloškim pasijonom je bila Stara Loka povezana že od njegovih začetkov. V Pismu neznanega voditelja loške procesije (1713) lahko jasno razberemo, da je bila Stara Loka z okoliškimi vasi in kraji, ki so spadali pod to faro, nosilen steber tedanjih uprizoritev, saj jim je bila zaupana kar polovica podob v procesiji. To kaže, da je imela Stara Loka pomembno vlogo pri pasijonskem udejstvovanju tudi v duhovnem pogledu. Pri Koblarju zasledimo zanimivo omembo, da je grof Karl Strahl med svojimi gledališkimi artikli hranil celo nekatere predmete, ki so jih nekoč uporabljali pri izvedbi Škofjeloškega pasijona. Žal je vse uničil medvojni požig starološkega Prosvetnega doma, kjer so hranili kulise in tekste ter ostale gledališke rekvizite.

Duh pasijona je še vedno živ v zavesti Staroločanov, kar dokazuje njihovo sodelovanje pri sodobnih uprizoritvah. Posamezniki in skupine sodelujejo pri vseh izvedbah od leta 1999 dalje. Pri zadnji uprizoritvi (2015) so Staroločani sodelovali v prizorih *Mesarski ceh*, *Glej, človek* (Pilat), *Križev pot* (angel), *Mati sedem žalosti* (Kupido), *Skrinja zaveze* (zbor duš), oblikovali pa so tudi častno četo grenadirjev v 19. podobi.

PASIJONSKI DOGODKI V STARI LOKI

Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka in Župnijski zavod sv. Jurija Stara Loka sta bila pobudnika različnih razstav s pasijonsko tematiko v Domu na Fari in pasijonskih večerov, ki se kot scensko-glasbeni recitali od leta 2012 dalje odvijajo v prostorih nekdanje dekanije ob starološki farni cerkvi.

STARA LOKA, KNJIGA IN PASIJON

Beseda pasijon (lat. passio) pomeni trpljenje (tudi strast v pomenu navdušenja), v krščanstvu pa Jezusovo trpljenje in trpljenje mučencev. Vsebina pasijona je odrešenska. Srž krščanske vere je zajeta prav v pasijonu. Kot igrani prikaz seže od zadnje večerje, preko Jezusovega trpljenja, križanja, groba, do vstajenja, včasih celo do Binkošti. Ob pasijonski igri ljudje doživljamo močna čustva, zgroženost, pretresenost, sočutnost, usmiljenje, kesanje, močno nas prevzame v duhovnem smislu in nam ob Božjem grobu v slutnji Jezusovega vstajenja nudi neke vrste katarzo in vzbuja novo upanje.

Ko govorimo o pasijonu kot gledališki uprizoritvi, običajno mislimo na pasijonsko igro, vključno s procesijsko izvedbo, kakršna je škofjeloška. Škofja Loka se ponaša z imenitnim Škofjeloškim pasijonom patra Romualda Štandreškega, ki ga tradicionalno umeščamo v l. 1721. Uprizarjali so ga do okoli l. 1770, prepovedal oz. ukinitel pa ga je l. 1767 goriški nadškof Attems. V diariju, t.j., bogoslužnem redu starološkega župnika Leopolda Kalina iz l. 1777, je na veliki petek zapisana beseda »procesija« že prečrtana, se pravi, da te procesije niso več izvedli. Izraz Škofjeloški pasijon sta v l. 1936 in 1937 prva začela uporabljati Tine Debeljak in France Planina ob Debeljakovi uprizoritvi Škofjeloške pasijonske procesije. V gledališki stroki se uveljavi ime Škofjeloški pasijon šele s Francetom Koblarjem l. 1972. Naslednjo uprizoritev l. 1999, integralno obsegajočo dvajset prizorov, je pripravil in režiral mladi Selčan Marjan Kokalj. Tedaj smo Škofjeloški pasijon prvič spremljali v vsej njegovi veličini. Naslednje uprizoritve so si sledile v l. 2000, 2009, 2015. Nova uprizoritev v Loki se obeta l. 2021.

Na razstavi »**Stara Loka, knjiga in pasijon**«, ki smo jo pripravili v okviru Dnevov evropske kulturne dediščine 2020 in v počastitev prihajajoče 300-letnice Škofjeloškega pasijona v l. 2021, predstavljamo prizore Škofjeloškega pasijona, v katerih so sodelovali Staroločani, pasijonske dogodke v Stari Loki, knjige iz starološke župnijske knjižnice s pasijonsko tematiko in pasijonske motive iz Veiderjeve zbirke nabožnih podob.

SPOZNAJ ? VARUJ ! OHRANI

Fotografsko razstavo na temo *Stara Loka, knjiga in pasijon* sta zasnovala Ana in Pavel Florjančič, oblikovanje plakatov smo zaupali Jožetu Šenku, natisnila jih je Tiskarna Fara. Zaradi pandemije covid-19 je bil odpovedan Semenj na Fari, s tem tudi fotografska razstava na prostem, zato so bili plakati v začetku oktobra, v času DEKD 2020, razstavljeni v Sokolskem domu.

Razstave v Domu na Fari

- 2005 – razstava Pasijon po Vincencu, 20 tolčenih reliefov v bakru o Kristusovem trpljenju, avtor Vinko Mohorčič
- 2006 – razstava Kristusova obličja, kipar Stane Jarm
- 2007 – Škofjeloški pasijon, razstava panojev s prizori pasijona
- 2008 – predstavitev publikacije Škofjeloški pasijon 2008 in fotografska razstava Poljanski pasijon Izidorja Jesenka
- 2009 – Škofjeloški pasijon, razstava fotografij Petra Pokorna

Pasijonski večeri v Stari Loki

- 2012 – *Pasijon ubogih*, avtor Andrej Capuder
- 2013 – *Križev pot*, avtor Dane Zajc
- 2014 – *Pasijonska pesnitev Jurija Dalmatina*
- 2015 – *Pasijon inu smert Nashiga Gospuda Iesusa Christusa*, pasijonski sonetni venec, avtor Matej Krevs
- 2016 – *Preddverje skrivnosti druge kreposti*, avtor Charles Peguy; *Križu pot*, avtor Tomaž Hostnik
- 2017 – *Pot na Kalvarijo*, avtorica Denise Levertov
- 2018 – *Upanje v tretji dan*, avtor Otmar Črnilogar
- 2019 – *Vita dolorosa*, avtor Gregor Čušin
- 2020 – *Klariški spev večni ljubezni*, recital poezije s. M. Katarine Ambrož, OSC (večer ni bil izveden zaradi razmer s pandemijo covida-19)

PASIJON IN STAROLOŠKA ŽUPNIJSKA KNJIŽNICA

Med nekaj manj kot 12.000 knjigami, kolikor jih sedaj šteje Starološka župnijska knjižnica dr. Janeza Veiderja, je kar nekaj knjig posvečenih pasijonski tematiki. Najdemo jih na dveh mestih, in sicer med knjigami, ki vsebujejo križev pot, ter pri skupini knjig z gledališko tematiko.

Med najpomembnejšimi deli so:

52 knjig križevih potov, *Pasijonski doneski*, petnajst letnikov (2006 – 2020), *Pasijonski almanah* (letniki 2017, 2018, 2019), znanstvenokritična izdaja *Oče Romuald Škofjeloški pasijon*, ur. Matija Ogrin (2009), reprezentančna fotografska monografija *Škofjeloški pasijon 2009* (2014), *Škofjeloški pasijon: preprosta fonetična transkripcija*, zbirka Kondor (1987), *Škofja Loka: čas pasijona* (katalog razstave, 2008), *O pasijonskih igrach in procesijah na Slovenskem*, diplomsko delo Roberta Podgorška OFM cap (1967), *Kapelski pasijon*, ur. Erich Prunch in Matija Ogrin (2016), *Pasijon: dramaturška priredba Andreja Šusterja Drabosnjaka* (1990), *Priče trpljenja Gospodovega: sedem evangeljskih legend*, avtor Giovanni Papini (1940).

Plakati Stara Loka, knjiga in pasijon.

Knjižnica hrani še več drugih publikacij, povezanih s pasijonsko tematiko, med njimi so grafična mapa *Albertina* iz l. 1921, stari misali z grafičnimi ilustracijami pasijonskih motivov od l. 1635 dalje, Sveta pisma, molitveniki, likovne monografije, *Loški razgledi* 46 (1999) ...

IZ ZBIRKE NABOŽNIH PODOBIC DR. JANEZA VEIDERJA

Dr. Janez Veider je bil pred 2. svetovno vojno (1931–1936) kaplan v Stari Loki, od leta 1955, po prihodu iz zapora, kot župni upravitelj pa je bil tukaj do leta 1963. Bil je tudi umetnostni zgodovinar, ljubitelj cerkvene umetnosti in zbiralec umetniških predmetov. Med drugim je imel bogato zbirko nabožnih podob. Največji del te zbirke hranijo od leta 1964 v ljubljanskem Semenišču (6.652 primerkov), manjši del (1.043 primerkov, najdenih v pisni zapuščini in starološkem župnišču) hranimo v Stari Loki.

V letu 2011 smo zbirko v Semenišču podrobneje pregledali in fotografirali, med motivi smo našli precej podob s pasijonsko tematiko (Križev pot, Arma Christi, Križani Jezus, trpeči Jezus itd.), ki smo jih predstavili na enem od plakatov.

STARA LOKA, KNJIGA IN PASIJON
PASIJON IN STAROLOŠKA ŽUPNIJSKA KNJIŽNICA

Med nekaj manj kot 12.000 knjigami, ki jih sedaj šteje Starološka župnijska knjižnica dr. Janeza Veiderja, je kar nekaj knjig posvečenih pasijonski tematiki. Najdemo jih na dveh mestih in sicer med knjigami, ki vsebujejo križev pot, in pri skupini knjig z gledališko tematiko. Med najpomembnejšimi deli so:

52 knjig križevih potov, *Pasijonski doneski* (letniki 2006 - 2020), *Pasijonski almanah* (letniki 2017, 2018, 2019), znanstveno kritična izdaja Oče Romuald Škofjeloški *pasijon*, ur. Matija Ogrin (2009), monografija *Škofjeloški pasijon 2009* (2014), *Škofjeloški pasijon: preprosta fonetična transkripcija* (1987), *Škofja Loka: čas pasijona* (katalog razstave 2008), diplomsko delo avtorja Roberta Podgorška OFM *cap O pasijonskih igrah in procesijah na Slovenskem* (1967), *Kapelski pasijon*, ur. Erich Prunch in Matija Ogrin (2016), *Pasijon: dramaturška priredba avtorja Andreja Susterja Drabosnjaka* (1990), *Priče trpljenja Gospodovega: sedem evangeljskih legend*, avtor Giovanni Papini (1940).

Knjižnica hrani še več drugih publikacij, povezanih s pasijonsko tematiko, npr. grafična mapa Albertine iz l. 1921, stari misli z grafičnimi ilustracijami pasijonskih motivov od l. 1635 dalje, Sveta pisma, molitveniki, likovne monografije, Loški razgledi 46 (1999), ...

STARA LOKA, KNJIGA IN PASIJON
IZ ZBIRKE NABOŽNIH PODOBIC DR. JANEZA VEIDERJA

Plakati Stara Loka, knjiga in pasijon.